

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

Diplomová práce

Výtvarné řešení fragmentů křižové cesty v dané krajině

Vypracoval: Hanuš Rücker, Čj-Vv/ZŠ

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Radko Chodura, CSc.

Místo a rok odevzdání: České Budějovice, 2013

Prohlášení:

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných pedagogickou fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této diplomové práce.

Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby diplomové práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé diplomové práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 30. dubna 2012

.....

Hanuš Růcker

Poděkování:

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce panu doc. PaedDr. Radko Chodurovi, CSc., za cenné informace a materiály, které mi byly poskytnuty pro tvorbu diplomové práce. Díky jeho radám, které mi byly velice nápomocny při realizaci, se má diplomová práce ubírala po celou dobu tím správným směrem.

Anotace:

Tato diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a praktickou. Teoretická část se skládá z nastínění významu křížové cesty jak z hlediska výtvarného chápání, tak i z hlediska duchovního uvažování. V úvodu je stručně popsána historie a postavení náboženství ve společnosti, náhled na lidovou zbožnost a problematiku křížových cest, poukázáno je také na pašijový cyklus, moderní pojetí křížových cest a samotnou křížovou cestu v pojetí Mikuláše Medka a Karla Stádníka. Praktická část se zabývá tvorbou vlastního návrhu vybraných zastavení křížové cesty, které jsou následně umístěny do prostoru vybrané lokality na Prachaticku.

Abstract

The diploma thesis is divided into theoretical and practical part. The theoretical part is consisted of outlining the meaning of The Crusade both from the visual art understanding point of view, as well as spiritual thinking. At the beginning of the thesis there is just briefly described the history and the position of religious in society, view of folksy religiousness and the problematic of The Crusade, it is also pointed to Passion cycle, modern concept of The Crusade and its own Crusade in the conception of Mikuláš Medek and Karel Stádník. The practical part deals with the creation of its own proposal chosen to stop The Crusade, which are subsequently placed in the area of selected locality around Prachatice.

Obsah

1. Úvod: Křížová cesta – stálá inspirace.....	- 7 -
TEORETICKÁ ČÁST	- 8 -
2. Stručné nastínění historie z náboženského pohledu od doby baroka až do konce 20. století.....	- 9 -
3. Náboženský systém a církev.....	- 12 -
3.1 Lidová zbožnost v návaznosti na náboženský systém	- 12 -
3.2 Reformace.....	- 13 -
3.3 Protireformace	- 14 -
3.4 Vliv staré – nové kultury	- 14 -
3.5 Pout'	- 15 -
3.6 Pout' z historického hlediska.....	- 15 -
4. Křížová cesta	- 17 -
4.1 Pašijový cyklus	- 18 -
4.2 Moderní pojetí křížové cesty	- 19 -
4.2.1 Jednotlivá zastavení fragmentů křížové cesty v pojetí Mikuláše Medka a Karla Stádníka z mého pohledu	- 20 -
4.2.1.1 Poznámky k jednotlivým dílům obou uvedených autorů	- 21 -
4.2.2 Symboly doplňující křížovou cestu.....	- 31 -
5. Historie obce Čkyně od roku 1537 – 1987.....	- 33 -
5.1 Kaplička „Ve Zdůl“	- 36 -
PRAKTICKÁ ČÁST.....	- 38 -
6. Vlastní pojetí křížové cesty	- 39 -
7. Závěr.....	- 44 -
8. Seznam literatury	- 46 -
9. Přílohy	- 48 -

1. Úvod: Křížová cesta – stálá inspirace

Není kámen jako kámen. Probouzí v nás určité jemné, ale i dráždivé pocity. Stavební jednotka užívaná již po celá staletí od dob našeho prvního osídlení na hoře Říp až po dnešní soukromé vily nynějších obyvatel. Může tento segment dosáhnout, ať už samotnou existencí, nebo při opracování vyšší podstaty?

Již samotné navrstvení dané horniny nám odkrývá, že v tomto umístění došlo ke zjevné události. Vzpomeňme na staré pohřební rituály pro uctívání zesnulých. Samotné navrstvení lomených skulptur se jeví jako důkaz, že značná situace, která pravděpodobně nastala za námi známých, ale i podivuhodných okolností, nebyla ukázkou pouhopouhého rozmaru. Měla svůj význam a podstatu v něčem, co vyvolává širokou škálu otázek v našem myšlení. Ať už podpora opevnění, kamenný ukazatel, značka na obchodní cestě, klín pro vztyčení palisád, nebo jen jednoduše řešené odpočívadlo pro znavené pocestné, tak v každém směru mají tyto prvky svůj význam, symbolické využití a architektonický náhled. Stejně jako křížová cesta, která se řídí funkcí vysvětlovací, značící, pokornou, mystickou, úctyhodnou. Díky své skladbě a monumentálnímu výrazu je stálou inspirací pro ztvárnění jak umělecké, tak i architektonické.

Ke své práci jsem přistoupil na základě pokusného ztotožnění s krajinou a revokací starých křížových cest, tolik oblíbených u našich předků. Studium materiálů odkazujících na křížové cesty z hlediska historického a moderního, výběrem lokality a jednotlivých návrhů zastavení křížové cesty jsem se pokusil uchopit symbolickou podstatu každého vybraného zastavení a jeho následné umístění do předem dané krajiny.

TEORETICKÁ ČÁST

2. Stručné nastínění historie z náboženského pohledu od doby baroka až do konce 20. století.

Pro rozšíření obzoru, který považujeme za stěžejní prvek, je třeba podniknout cestu do samotné doby minulé, do blíže určené doby před barokem, kdy rozličné názory ústí v tvrdý rozkol dvou stran dynastie Rudolfa II. a jeho bratra Matyáše. Proud katolicismu se na jednu chvíli pozastavuje a dává náskok své opozici, která využívá šance a roku 1609 donutí podepsat Rudolfa II. Majestát náboženské svobody. Majestát legalizoval Českou konfesi, která svobodně napomáhá hlásit se k vyznání jednotlivé příslušníky všech vrstev. Opozice nesmířena s tímto počinem obchází nařízení, hlásá o fanatickém katolictví v novém kabátě. Šíření stížností nese vodítko k českému stavovskému povstání, které bylo zahájeno druhou pražskou defenestrací. Nově ustanovená vláda rozhodla o vypovězení jezuitů ze země a omezila činnosti jiných řádů. Tato vláda však nevyužila příliš své šance a stavovské povstání končí porážkou. Definitiva přichází 8. listopadu 1620 po porážce na Bílé hoře.¹

První čin nového krále kalvinisty Ferdinanda II. je zrušení majestátu a obnova jezuitské vlády podle nuncia Karla Caraffy. Roku 1624 dochází k vyhlášení katolictví za jediné přípustné náboženství v českém státě. Byla zahájena misijní činnost, započalo dohlížení nad cenzurou knih, školstvím a univerzitou. O dva roky později však dochází k násilnému obrácení na katolickou víru a potlačení nekatolických směrů. Tento počín má za následek emigraci šlechty, kdy odchází i četné procento české inteligence (spisovatelé, umělci). Objevují se mariánské sloupy (myšlenka jezuitů zatlačit stará náboženství a vytvoření mariánského kultu). Podnícení těchto masových propagací tvrdě potlačuje jakékoli výjimečné uvažování a jednání pod trestem upálení na hranici. Nastává tedy doba „temna“. Směry, které nekatolíci využívali, se opíraly o knihy. Začíná tedy honba za symboly probouzející temné myšlenky dle tehdejších názorů církve katolické, zvláště u knih tištěných před Bílou horou. Rok 1729 přináší protireformační dílo, které vrcholí svatořečením Jana Nepomuckého. Poměrně rychle

¹ Jemelka, J.; Lukešová, M.; Misárková, D. (eds.). *Náboženství v dějinách i současnosti*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961. 118-119 str. ISBN neuvedeno.

vyrůstají sochy a obrazy Jana Nepomuckého na rozcestích, venkovských zákoutích a u kostelíků a kempelíček.²

V druhé polovině 18. století se katolická církev postupně dostává pod nadvládu státní moci. Nové ideologie přicházející z pozice nové třídy – buržoazie je označovaná jako osvícenství. Nový náhled umožňuje další ideologii, která využívá svůj základ ve formě vědeckých poznatků a průlomů v technologii a průmyslu. Tyto proudy se těší jisté popularitě, jistotu si začínají budovat i u Habsburků ve formě vidiny zisku a obchodu s jinými zeměmi. Přicházejí za vlády Marie Terezie, Josefa II. a Leopolda II. Podpora panovníka má zásadní vliv na církev v podobě různých opatření. Jsou jimi například zrušení některých svátků z hospodářských důvodů, zákaz procesí do ciziny, státní dozor nad správou církevního majetku. Veškeré tyto reformy měly negativní dopad na drtivé většiny řádů, jejichž moc se potýkala se stále menším vlivem. Nakonec je samotný jezuitský řád zrušen Papežem Klimentem XIV. roku 1773. Vláda Josefa II. vnáší do stran církve a státu zcela jiné reformy. Toleranční patent 1781 celkově omezuje vliv církve, nekatolická volnost je omezena, znemožněna návaznost na starší domácí tradici zákazem organizací v místech, kde je méně než 100 rodin. Pozitivum Toleranční patent přeci jen má. Tím je povolení jiného náboženství, než jen katolického. Vzniká více stoupců hlásících se k evangelické církvi.³

Dobu Leopolda II. můžeme charakterizovat jako klasické pokračování reformem. Stejně tomu tak je i za vlády nastupujícího Františka I. Ovšem intenzita potírání jiných úsudků vede až ke strachu z policejního režimu v podání Metternicha. Díky tomu se katolická církev stala pevnou a ideologickou oporou režimu. Ani při této situaci nebylo podniknuto nic, co by ohrozilo nadřazenost státu nad církví. Postupem času se horlivé nadřazenosti neustupuje a v dubnu roku 1850 vchází vládní nařízení, které ustanovuje moc biskupů nad duchovenstvem, což má za následek perzekuci některých kněží. Technické pokroky jsou nazývány nástroji spolčenými se silami zla. Vychází konkordát uznávající svrchovanost katolické církve a školství se ocitá pod nadvládou církve.

² Tamtéž, str. 119-120.

³ Jemelka, J.; Lukešová, M.; Misárková, D. (eds.). *Náboženství v dějinách i současnosti*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961. 120-123 str. ISBN neuvedeno.

Avšak nezadržitelný proud hlásající všude rozvoj vědy a techniky druhé poloviny 20. století nutí církve uznat jisté vědecké objevy.⁴

Doba po 1. světové válce poprvé zaznamenává jistý ústup církve, především v hospodářském odvětví. Ztrácí i v oblasti školství a kultury své privilegované místo, ale zachovává se ve svobodném rozhodnutí všech, kteří víru neodmítají a dobrovolně se k ní hlásí. Alespoň v této formě se církve udržuje v činnosti. V počátku 2. světové války se souběžné politické cesty katolicismu rozcházejí. Nastává náklonnost vůči fašistickému programu, který podporuje i Vatikán. Následkem této náklonnosti přichází sledování, zatýkání a zavírání katolických kněží, kteří revolučně vystupují proti nové ideologii. Proto jich také mnoho z nich umírá v koncentračních táborech. Po ukončení 2. světové války v roce 1945 by si člověk mohl myslet, že události pozmění směr a povolí uzdu násilnostem, ale situace zůstává v bývalém tzv. „socialistickém táboře“ stále stejná. Veliký vliv na náboženství u nás má odsun obyvatel německé národnosti za hranice našeho státu. S nástupem v té době jediné přijatelné komunistické ideologie ubývá i církevních stánků a klášterů u nás. Vytrácí se cit pro svobodnou víru, který je třeba zamezit hned v zárodku, a proto se jako povinný předmět vyučuje ateismus.⁵

Tato neblahá doba pro církve a víru vůbec trvá v české zemi až do roku 1989, kdy se u nás objevuje velice malé procento obyvatelstva usilujícího o církevní obnovu. Po roce 1989 začíná obnova církve v zemi a ani v této době nemá církve vyhráno. Restitovaný majetek odkazuje církve na závislost na státu. I když dnešní doba nepřeje z hlediska morálního relativismu církvi, stále je zde impuls k danému zlepšení situace v podobě lidových tradic, které zůstávají i po všech událostech neměnné. Největší nárůst věřících zaznamenává samotný venkov, kde se církvi a víře daří udržet přirozenou tvář a tradice.⁶

⁴ Tamtéž, str. 124-126.

⁵ Jemelka, J.; Lukešová, M.; Misárková, D. (eds.) *Náboženství v dějinách i současnosti*: Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961. 127-130 str. ISBN neuvedeno.

⁶ Pacalová, V. *Křížová cesta aneb poslední cesta Ježíše Krista*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce doc. PaedDr. R. Chodura, CSc.

3. Náboženský systém a církve

Pro náhled do doby již pro nás dávno minulé je třeba si uvědomit, že náboženství se promítá v celém našem životě od narození po smrt, čili se stává součástí našeho každodenního života. Kořeny tohoto pojetí ovšem musíme hledat v počátcích formování středověké Evropy. V uvažování prostých lidí se smíchaly střípky jednoduchých církevních zákonů a pravidel stále ještě s magickými rituály odkazujícími na svazky týkající se přírodních živlů a různých změn. Christianizace se v dřívějších časových obdobích rozmáhá nejrůznějšími způsoby, jež vedou k dosažení stanoveného cíle, jako jsou vlastní iniciativy, politické machinace, donucení na základě zastrašení a přeorientování tamní populace. Schopnost přizpůsobit se nachází směr stejný jako další evropské jazyky. Ze staré kultury dává pouze jiný význam slovům a pojmům a na této bázi začíná stavět základní kámen pro kulturu novou. Přichází další daná jednoduchá pravidla určená i pro laika, kterému dává vykonaný úkon křížování a odříkání modlitby duchovní útěchu. Tyto úkony se po stránce sémiotické značně přiblížily složce přírodně magického rázu. Právě tato syntéza je přítomna jak v tomto okamžiku, tak v dnešním uvažování stále ve stejných propozicích. Systém se nezměnil, pouze se modifikoval do určitého scénáře vnitřního obrácení člověka na víru, která u nás sílí ve 14. století. Celý proces nám již známého náboženství má správný systém v podobě církve, která expanduje do všech odvětví liturgických i svátečních.⁷

3.1 Lidová zbožnost v návaznosti na náboženský systém

Právě na této kategorii je vhodné poukázat na systém, který jsme vytyčili v předchozí kapitole. Totiž syntéza dvou jednotlivých složek naladěných na jednu vlnu prochází právě tímto odvětvím zcela paralelně. Je dobré si připomenout, že se zde střetáváme s profilem člověka, který je negramotný a právě podle tohoto zjištění je třeba postupovat.

Samotná charakteristika lidové zbožnosti nám tedy udává složku materiálních úkonů, kdy máme na mysli dodržování určitých rituálů, jako je návštěva kostela, již zmíněné křížování a odříkání modlitby a poté složku s jistými vnitřními pochody, což je

⁷ Petráň, J. a kol. *Dějiny hmotné kultury II*. Ministerstvo kultury ČR, Karolinum, Praha: 1995. 51-52 str. ISBN 80-7184-086-6.

například pověrčivost. Tento model nezachycuje vrstvu pouze lidovou, ale je možné říci, že i celou škálu vyšších i nižších vrstev. Obecněji řečeno: určitá náboženská pravidla si osvojily jak vyšší, tak nižší vrstvy. Naproti tomu při utváření schémat modelu složek se zde setkáváme i s dalšími odvětvími, která mají škodlivý vliv na vnitřní působení jedince. Sem můžeme zařadit rituální praktiky, které umožňují vidět do budoucnosti nebo zjišťovat osud přes výpověď zesnulého. Sice odvádějí od racionálního myšlení, ale je třeba s nimi počítat jako s možností, která se může vyskytnout ve sféře pověrčivosti. Proti těmto výbojům podnikala církve nejrůznější obranné kroky, ale naproti tomu poskytovala látku k rozšíření dalších rituálních předmětů (hostie, svěcená voda, relikvie), které kdysi měly svým způsobem magický ráz.⁸

Pro další vývoj ve 12. století v Evropě a až ve 13. století u nás je patrné, že nastupující středověká městská civilizace značně ovlivňuje celý koncept systému a že postupně vytlačuje racionalistickým uvažováním a pojmem každodennosti magickou složku do ústraní a vytlačuje ji nakonec i z celé lidové kultury.⁹

3.2 Reformace

Jeden ze zásadních zlomů přichází s dobou, která je pro naši historii velice významná. Dalo by se říci, že se dotkla skoro každého odvětví, a tudíž i našeho systému. Vliv husitství totiž dokončuje jistou předznamenanou změnu v podání náboženství. Husitství ve svém daném programu počítá již s uvažováním vrstvy, která propadá tomuto vyznání. Zde také můžeme poukázat na úroveň inteligence husitské vrstvy, která není nikterak vysoká, a proto jsou zde kladeny vyšší nároky na kvalitu zbožnosti a oproštěnosti. Za zmínku stojí i vpády do takových oblastí, jakými jsou symboly a relikvie. Přichází následné zbavování předmětů, prostorů a poutních míst. Můžeme se pouze domnívat, že následek těchto přečinů vyplynul z narůstajícího „laického“ způsobu nazírání na samotné náboženství. Ovšem po celé expertíze vliv této reformace nezměnil již zajetý způsob „laické“ kultury, zejména tzv. „kult každodennosti“. Ten se pomalu mění pouze s nárůstem civilizačního trendu

⁸ Petráň, J. a kol. *Dějiny hmotné kultury II*. Ministerstvo kultury ČR, Karolinum, Praha: 1995. 52-53 str. ISBN 80-7184-086-6.

⁹ Tamtéž, str. 52-53.

rozvíjejícího se města a měšťanstva. Tento trend dává každodennosti vyšší formu, kdy zbavuje práci nádechu hříchu a trápení. „Pracovitý člověk – dobrý křesťan“.¹⁰

3.3 Protireformace

V pobělohorské době přichází státně uznaný monopol katolické konfese „tradiční kultury“. Tento systém české země nijak výrazně nezasáhl, ale usměrnil určité venkovní projevy laické zbožnosti, která má podobu přesahujícího magického rázu. Systém kultury a náboženství má svůj vlastní průběh, pokud nepřekračuje hraniční složky naprosto vychylující systém z předem dané osy. Touto překročenou mezí je např. kacířství a čarodějnictví. V těchto případech je shovívavost daleko menší než u dřívější reformace. Pro zaběhlý systém jsou složky překračující hranice nežádoucí a pro daný stereotypní průběh protireformační varianty vynikají nad samotnou podstatu „tradiční kultury“.¹¹

3.4 Vliv staré – nové kultury

Na druhé straně na přelomu 15. a 16. století přichází vliv z tzv. Nového světa. Tradiční kultura, která si po reformních hnutích stále zanechává své stabilní jádro podstaty, se setkává s jinými tradičními kulturami. S objevováním nových světů přichází i určitý příklon k exotickým kulturám a civilizacím. Fascinovanost novými zvyky i tradičními rituály roste a v porovnání s tradiční kulturou pěstovanou po celá staletí se zdá systém staré – nové kultury nepochopitelný.¹²

Jak je vidět, po celá staletí si tedy systém rozvíjející se tradiční kultury a náboženství rozvinul celkem širokou škálu náhledu a uvažování o něm. Poukazuje na sebe v jakékoli formě a dokáže vyvolat smíšené pocity. Propracovanost a tradiční sounáležitost můžeme vidět jak v samotném uvažování lidí, tak ve věcných předmětech,

¹⁰Petráň, J. a kol. *Dějiny hmotné kultury II*. Ministerstvo kultury ČR, Karolinum, Praha: 1995. 52-53 str. ISBN 80-7184-086-6.

¹¹ Tamtéž, str. 53.

¹² Pacalová, V. *Křížová cesta aneb poslední cesta Ježíše Krista*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce doc. PaedDr. R. Chodura, CSc.

kteřé na jednu stranu sice nevyprávějí celý scénář tradičního náboženského náhledu, ale je zde poukázání na stálost a jen čirý zájem nám z těchto předmětů dokáže poodhalit pečlivě skryté vazby na náboženské uvažování.¹³

3.5 Pout'

K tradičním znakům tradiční lidové kultury patří rituální cesta. Při prvotním zamyšlení nad touto symbolickou cestou nám vyvstává otázka, jak na nás může tato událost působit z architektonického hlediska? Již samotné navštívení prostoru, ať už známého nebo neznámého, nám může poodhalit široké spektrum krajinné oblasti. Dá se zde nalézt způsob uvažování a chápání daného prostoru vybrané lokality. S prostředím poutní cesty se z architektonického hlediska dá počítat jako s pozadím pro umístění určitého objektu. Tento proces se v člověku děje podvědomě. Vliv na tento proces má daná představa a zvýraznění jistého symbolu v monumentu a pro nejsnadnější kladný výsledek tohoto uvažování člověk použije pouze svou niterní cestu, které věří a která ho ovlivňuje. Přimkne se k systému, jenž ho nutí uvažovat a vytvářet. Tento proces se dá vypořádat ve všední činnosti člověka, jakou je např. stavba sídla, sochy, umístění symbolu do dané krajiny. Pro rozšíření architektonického pohledu se v dnešním světě dá uvažovat na základě předem daných informací. A proto v prvotních uvažováních člověka mohla pout' krom duchovní podstaty podvědomě plnit i uvažování o architektonickém ztvárnění v podobě jednotlivých zastavení při průběhu poutě a také snaha zaznamenat výskyt jedince v dané oblasti.¹⁴

3.6 Pout' z historického hlediska

Poutníci ve středověku navštěvují památná místa. V 14. a 15. století se v Praze poutníci shromažďují před kaplí Božího těla na Karlově náměstí, zde probíhá proces náhledu svatých relikvií. V 15. a 16. století se díky situaci v českých zemích konají

¹³ Pacalová, V. *Křížová cesta aneb poslední cesta Ježíše Krista*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce doc. PaedDr. R. Chodura, CSc.

¹⁴ Pacalová, V. *Křížová cesta aneb poslední cesta Ježíše Krista*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce doc. PaedDr. R. Chodura, CSc.

poutě jen zcela výjimečně. Postupné oprašování těchto tradic začínají organizovat až jezuité v polovině 16. století. Organizují se poutě nejdříve do Staré Boleslavi a poté díky vítězství katolicismu v zemi se navštěvují poutní místa mariánská, místa zasvěcená Kristu, nejsvětější Trojici, českým zemským patronům, čtrnácti svatým pomocníkům, jiným světcům a strážným andělům. Barokní poutě se oproti středověkým setkávají s větší návštěvností a těší se větší oblibě zejména díky menším nákladům. Návštěvnost často shromažďuje účastníky ze všech nejširších vrstev i díky správě církve (jezuitů, benediktýnů, premonstrátů a jiných). Uctívání nabývá širších rozměrů především díky obrazům a sochám označujícím dobu cyrilometodějského působení a dobu Karla IV. V důsledku cest, které podnikají zdejší hodnostáři, se do českých zemí pomalu kopíruje model zahraničních poutních míst (Pana Marie Vladimírská, Sněžná).¹⁵

¹⁵ Hall, J. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá fronta, 1991. 369-370 str. ISBN 80-204-0205-5.

4. Křížová cesta

(lat. Via Dolorosa) Křížová cesta je symbol znamenající v křesťanském světě utrpení a poslední chvíle Ježíše Krista na tomto světě. Vyobrazení daného děje, který skýtá několik zásadních okamžiků, mapuje při zamyšlení samotnou podstatu lidského chování a lidských vlastností. Křížová cesta poukazuje na jednotlivá zastavení Ježíše Krista nesoucího kříž jeruzalémskými ulicemi k pahorku zvanému Golgota. V pozdním středověku se díky vlivu františkánů uveřejňuje pobožnost křížové cesty v podobě jednotlivých čtrnácti zastavení, která dějově líčí jednotlivé události od odsouzení až po pohřeb Ježíše Krista.¹⁶

Křížová cesta může být znázorněna dvěma způsoby. V prvním případě se jedná o součást dekorace na stěnách lodi kostela, která doplňuje celek církevního pozůstatku a celkového pohledu na církevní tradice. V této formě bývá křížová cesta velice často řazena chronologicky podle času a doby jednotlivých vyobrazených událostí. Trendem se stává i umístění křížové cesty do dané architektury, tedy do vitráží v oknech, na vnitřních pilířích, či sloupech. V druhém případě se jedná o volné rozmístění v exteriéru ve formě volné plastiky a skulptury, jež dává i samotný pohled do celkového architektonického uvažování. Volná rozmístění samotných zastavení vznikají velice často podél cest ve volném prostoru nebo vyvýšená cesta na návrší.¹⁷

V některých variacích je křížová cesta doplněna i patnáctým zastavením, které znázorňuje Kristovo zmrtvýchvstání. Počet zastavení se postupem doby doplňoval. V první fázi bylo pouze sedm zastavení, která byla později doplněna o dalších sedm. V tomto modelu zůstává křížová cesta vypodobněná dodnes.¹⁸

¹⁶ Tamtéž, str. 497.

¹⁷ Vaverka, J. a kol. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. Praha: Karmenitánské nakladatelství, 2001. 87 str. ISBN 80-7192-539-X.

¹⁸ Tamtéž, str. 87.

Jednotlivá zastavení křížové cesty:¹⁹

- 1) Ježíš před Pilátem
- 2) Ježíš beroucí na sebe svůj kříž
- 3) Ježíš klesá pod křížem poprvé
- 4) Ježíš potkává svou matku
- 5) Šimon z Kyrény pomáhá Ježíšovi nést kříž
- 6) Veronika otírá Ježíšovi obličej
- 7) Ježíš klesá pod křížem podruhé
- 8) Ježíš potkává jeruzalémské ženy
- 9) Ježíš klesá pod křížem potřetí
- 10) Vojáci si rozdělují Ježíšův oděv
- 11) Ježíš je ukřižován
- 12) Ježíš umírá na kříži
- 13) Ježíš je snímán z kříže
- 14) Ježíš je ukládán do hrobu

4.1 Pašijový cyklus

Jednotlivá zastavení křížové cesty, které jsme si vyjmenovali v předešlé kapitole, mají v určitých znacích vázanou podobnost na tzv. pašijový cyklus. Ten nám postupně detailněji líčí podrobněji poslední chvíle Ježíše Krista. Tento cyklus skýtá 25 zastavení, která začínají událostmi ještě před samotnou křížovou cestou, kdy se Ježíš loučí s Pannou Marií. Předkládá nám události soudního líčení, samotného soudu, zahrnuje i podobu křížové cesty a končí stejně jako křížová cesta kladením Kristova těla do hrobu.

Pašijový cyklus – jednotlivá zastavení:

Loučení Krista s Marií 2. Poslední večeře Páně 3. Stádní brána u dvora getsemanského 4. Dvůr Getsemanský 5. Kristus pravící třem apoštolům 6. Motlitba

¹⁹ Pacalová, V. *Křížová cesta aneb poslední cesta Ježíše Krista*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce doc. PaedDr. R. Chodura, CSc.

v zahradě 7. Jidášova zrada 8. Kristus pán svázán a ze zahrady veden 9. Kristus pod horou Olivetskou 10. Kristus jdoucí přes potok Cedron 11. Kristus je haněn a tupen poblíž Vodní brány 12. Vodní brána, pod kterou Kristus svázaný vedený jest 13. Kristus je veden k Annášovi 14. Kristus je veden ke Kaifášovi 15. Kristus přiveden zpět k Pilátovi a obžalován 16. Kristus je vysmíván u Heroda 17. Kristus opět veden od Heroda k Pilátovi 18. Kříž vložen na Kristova ramena 19. Setkání Ježíše Krista s Pannou Marií 20. Ježíš Kristus se setkává se sv. Veronikou 21. Pláč dcer jeruzalémských 22. Kristus padá pod křížem 23. Ukřižování Ježíše Krista 24. Snímání z kříže 25. Pohřeb do hrobu²⁰

4.2 Moderní pojetí křížové cesty

Že architektura a výtvarné dílo kráčí vedle sebe ruku v ruce společně staletími, o tom není pochyb. Svérázné pojetí na jedné straně a následné zpracování na straně druhé dokáže vykouzlit nádherné scénérie, pod kterými se velice snadno dají navodit blažené myšlenky.²¹ Ovšem pokud se budeme zabývat samotným symbolem, který sám o sobě nemá funkci vypovídací o skutečnosti, je nezbytně nutné si při vývoji uvědomit, že symbol je součástí struktury samotné architektury a poukazuje na vnitřní i vnější obraznost. Mějme tedy stále na paměti odlišnosti, které nás dělí od minulosti slohových období, která se držela tradičních, konkrétních a přísných pravidel. Dnes se již opouští od těchto postupů a je z části kladen důraz na smyslové vnímání myšlenky a formy. Symbol v architektuře tedy není jen prvek vyobrazený v určité podobě. Až konečná fáze díla poodkrývá roušku pochopení a stanovení si vlastní iniciativy. Dílo, které vzniká, odráží naši niterní podobu a vyjádření. Můžeme tedy i samotné uskupení tří volně ležících kamenů, které byly násilně umístěny do polohy určující námi známé představy, považovat za vrchol architektury? Bohužel po staletí se nahlíží na architekturu jedním pohledem a tím je účelovost objektu. Na druhou stranu pro architekta rozhodného poukázat na své vlastní dílo je důležité dodržet pouze daný model liturgických podmínek, jinak vše záleží na cítění, volnosti a oddanosti pro dané zpracování. A právě díky tomuto nahlížení na výtvarné zobrazení možnosti v moderních kostelích vznikají

²⁰ Pacalová, V. *Křížová cesta aneb poslední cesta Ježíše Krista*. České Budějovice, 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce doc. PaedDr. R. Chodura, CSc.

možnosti pro výtvarné vyjádření křížové cesty, které nabírá na přelomu 60. a 70. let značně kladného ohlasu. Ikonami pro moderní pojetí křížových cest můžeme označit Jiřího Marka a jeho křížovou cestu v brněnské katedrále vyjadřující plasticitou expresivní pohled (Příloha 3), dále obrazové soubory „via lucius“ v salesiánském kostele v Brně, jež nám odkrývají události po Kristově ukřižování od Milivoje Husáka a za zmínku stojí i návrat sgrafitových výjevů Starého i Nového zákona Jana Koblasý.²²

4.2.1 Jednotlivá zastavení fragmentů křížové cesty v pojetí Mikuláše Medka a Karla Stádníka z mého pohledu

Pokud půjdeme po stopách pouze samotné křížové cesty, setkáme se u jednotlivých zastavení s určitým výtvarným zpracováním. Pro daný směr našeho záměru je třeba zjistit symboliku každého zastavení a pokusit se najít společnou řeč s provázaností křížové cesty. Jak je nám již známo, v průběhu staletí se můžeme setkat s širokou škálou vyobrazení křížové cesty, která jsou vypodobněna pokaždé jiným způsobem. V prvé řadě si i samotný návštěvník všimne celkového pohledu zpracování. Sleduje, jaký způsob byl využit, jak pracuje samotné zakomponování do krajiny, jaký materiál je využit pro finální celek a zdali byla správně dodržena původní myšlenka. V druhém plánu si návštěvník dokáže všimnout i rukopisu a následně postupu uvažování samotného autora. Poté přichází vcítění se napřed do jednotlivých skulptur (v našem případě vcítění do jednotlivých zastavení) a konečné nahlížení na samotný celek křížové cesty a uchovávání prvotních dojmů. Tento proces je nám všem znám, a proto si zkusíme v této části říci pár základních informací o některých zastaveních. Formou porovnání dvou křížových cest nám známých interpretů se pokusíme vcítit se na základě našeho vlastního posudku do způsobu autorova uvažování a nahlížení na výtvarné dílo.

Při samotném nahlížení máme k dispozici vyobrazení dvou křížových cest známých autorů Karla Stádníka a Mikuláše Medka. Pro interpretaci děl obou autorů vycházíme ze samotného pojetí a způsobu vyjádření jednotlivých cest. Originalita a nápaditost dokáže v obou křížových cestách pozastavit návštěvníka a upozornit na výraznost symbolů a

²² Vaverka, J. a kol. *Nové kostely a kaple z konce 20. století v České republice*. Praha: Karmenitánské nakladatelství, 2001. 119-141 str. ISBN 80-7192-539-X.

samotných vyjádření. Na jedné straně je realisticko-interpretací nadsázka Karla Stádníka, zakomponovaná svou monumentalitou do samotného interiéru, který je instalován v Praze – Lhotce (Příloha 2), na druhé straně symbolické uvažování, barevná kompozice odkazující na prazáklad symbolu od Mikuláše Medka a jeho křížové cesty umístěné v kostele svatého Josefa v Senetářově (Příloha 1).

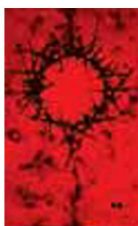
4.2.1.1 Poznámky k jednotlivým dílům obou uvedených autorů

1) Ježíš před Pilátem

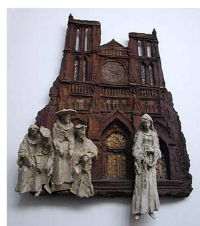
První zastavení, které může svým způsobem naznačovat příběh cesty Ježíše Krista na pahorek Golgota, není znázorněno u autora Karla Stádníka jako prvotní zastavení. Při prohlídce jeho křížové cesty si můžeme spočítat, že se jedná až o třetí zastavení, kdy samotnému odsouzení předchází zastavení Smrtelná úzkost Ježíšova v Getsemanské zahradě a Bičování Ježíše Krista. Samotná tematika má odkazující vlastnost na pašijový cyklus.

Samotné zpracování obou zastavení si všímá především monotematického zpracování jednotlivin u obrazu Mikuláše Medka, který použil symbol trnové koruny jako odsouzení Ježíše Krista, jenž je touto dekorací uveden v posměch, a zároveň zde začíná první etapa kruté a nelítostné cesty k ukřižování. Karel Stádlík pracuje na tomto tématu trochu odlišným způsobem a dává zde dějově najevo podobné pocity jako u již zmíněného prvního obrazu. Kompozice nám poukazuje na přísnou dějovou linii, ovšem je zde také ztvárněna symbolicky. Žena, která je nejspíše odsouzena (soudíme tak podle řetězu na jejích rukou), je v bedlivém sledování čtyř postav: kněze, kardinála, soudce a mnicha. I zde je provázanost těchto postav hierarchická a vyzývá k popudu všechny vrstvy, které zavrhnou Ježíše Krista. V tomto znázornění se neseťkáváme s nikterak barevnou škálou, což výhodně dopomáhá ke snadnější interpretaci a pochopení záměru. Silný kontrast červené barvy u obrazu Mikuláše Medka vyvozuje iluzi bolesti a krve. Černá by spolu s červenou barvou mohla znamenat předzvěst negativní události, např. cestu k smrti a zániku. U barevnosti Karla Stádníka se spíše dá hovořit o rozeznatelnosti podstaty děje a prostředí. Šedá barva hraje podstatnou úlohu kompozice a hnědá dokresluje pozadí. Stejný proces barevné kompozice je zastoupen u všech níže uvedených zastavení jak Mikuláše Medka, tak Karla Stádníka. Výjimku tvoří některá

zastavení Mikuláše Medka, kde červená barva střídá modrou. Děje se tak v návaznosti na změnu událostí v podobě zobrazení opačného pohlaví. Modrou barvou by mohla být znázorněna i úzká rodinná vazba na Krista (Pana Maria).

Mikuláš Medek

Karel Stádník

23

Ježíš beroucí na sebe svůj kříž

Při druhém zastavení zde hraje velikou roli samotný nástroj v podobě kříže ve vyobrazení Mikuláše Medka. Samotná poloha kříže může naznačovat velikost a tíhu břemene, kterou Kristus přebírá na svá ramena. V tuto chvíli se veškerá síla a energie soustředí pouze na nosnost kříže a seznamování se s utrpením. Oproti tomuto symbolu majestátnosti se autor Karel Stádník uchyluje opět k podstatě dějového způsobu v podobě viníků, kteří čekají na svůj ortel. U jednotlivých postav je přímo znázorněno smíření s daným osudem. Apoštol vzhlížející do nebe je smířen se svým osudem a vidí sebe již na druhé straně, matka stále pečuje o své děti do poslední chvíle – obojí lze chápat jako náznak nepřipustit si ortel. Poslední vysvlečený muž už klečí a čeká na svůj konec. U každého je patrné jiné smíření s danou situací, ale všichni dostávají stejný kříž na svá ramena a zde je vylíčena situace s jejich vypořádání s údělem. Barevná kompozice se nikterak nemění a jen prohlubuje smýšlení o příchodu smrti a odrazu hlavního tématu od vzdálenějšího prostředí.

²³ Všechny uvedené práce autorů jsou čerpány jednak z reprodukcí knihy Vaverka, J. a kol., *Nové kostely a kaple z konce 20. Století v České republice*, Praha; Karmenitánské nakladatelství 2001, a jednak z internetových zdrojů, uváděných v literatuře.

Mikuláš Medek

Karel Stádník

Ježíš klesá pod křížem poprvé / podruhé / potřetí

U samotného způsobu vyobrazení je možný náznak prohození si rolí v uvažování obou autorů. Nikoli symbolicky, ale dějově. Při pohledu na součet všech tří klesání u autora Mikuláše Medka je nám známa určitá dějová linie, kdy Kristus nesoucí kříž pokleká. Samotný symbol kříže, dříve viděného v horizontální poloze, pomalu mění svojí polohu společně se silami Krista, který ho nese. Ačkoli zde není samotná dějová situace s protagonisty a postavami, je zřejmé slábnutí mučedníka. Pro druhý náhled na třetí zastavení naopak využívá Karel Stádník pro všechna tři klesání pouze jedno výtvarné zpracování. Obdobně se zde setkáváme s postavou dítěte ležícího pod skálou. Pravděpodobně spáchalo sebevraždu. Samotný medvídek ležící nedaleko těla by mohl mít odkaz na samotu člověka, který je v tíživé situaci na všechno sám a velice často volí tento únik z reality.

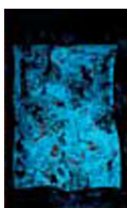
Mikuláš Medek

Karel Stádník

Ježíš potkává svou matku

V tomto zastavení se udává pár změn jak v kompozici, tak i v samotné barevnosti. Uznáváme, že u Karla Stádníka se náhled na uvažování nemění. Opět je symbolicky zvýrazněná dějovost, kdy Panna Marie vystupuje z celého ztvárnění a poprvé zde vidíme mnohonásobnou velikost hlavní postavy nad pozadím. Z této kompozice vyvěrá myšlenka věrnosti a zasvěcenosti svému poslání, které je nade vše. Znamená čekání na své syny a dcery nesoucí svůj kříž. S výrazně odlišnou barevností se setkáváme u čtvrtého zastavení Mikuláše Medka. Symbol čtverce, rozprostřeného na černém podkladu poskytuje jistou útěchu a bezpečí domova. Samotný čtverec se v barevné škále posouvá do optimistického nahlížení a je zde malinká šance na vidinu lepších zítřků. Modrý čtverec by nám mohl značit i pevnou půdu pod nohama a vykompenzovat částečně utrpení.

Mikuláš Medek

Karel Stádník

Šimon z Kyrény pomáhá Ježíšovi nést kříž

U pátého zastavení poznáváme jistou návaznost počátků lidské civilizace a historie na jedné straně a vzdálených válečných událostí na straně druhé. Události pátého zastavení křížové cesty dávají jasně najevo přítomnost jiné osoby a začlenění do dané situace. Při pohledu na ztvárnění od Mikuláše Medka vidíme dva vztyčené jehlany vyjadřující dvě postavy, jež nesou těžké břemeno na svých vrcholech. Cítění této kompozice nám naznačuje jistou tělesnou úlevu a pomoc při vykonání nesnadného úkolu s tragickým koncem. Pokud bychom se na tento výjev dívali z architektonického hlediska, tak vidíme jednoduchou kompozici prastarých rituálních staveb zvanou „dolmen“. Jednoduchý architrávový systém je založen na rozdělení sil třetí architrávové

desky. Znárodnění může mít skrytý podtext s vypořádáním určitých skutečností, které trápí nejprve lidstvo na počátku civilizace, kdy člověk samotný si vytváří postup v myšlení a uvažování v podobě víry ve vyšší moc a založení kultu osobnosti. Karel Stádník používá pravý opak uvažování okolního prostředí v daném obraze. Máme na mysli dav. Šimon z Kyrény je zde znázorněn jako vězeň v koncentračním táboře jdoucí dobrovolně na smrt za jiné. Vyzdvižení obětavosti člověka zde prohlubuje smysl pátého zastavení, proto je samotný vězeň znázorněn v daleko větším měřítku než ostatní.

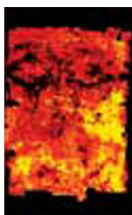
Mikuláš Medek

Karel Stádník

Veronika otírá Ježíšovi obličej

Jak již název napovídá, půjde u obou našich autorů o zastavení připomínající, že svět není tak úplně zvrácený. Najde se zde soucit a slitování. V obraze Mikuláše Medka vidíme podobný znak jako již u čtvrtého zastavení, kdy Ježíš setkává svou matku. Opět tu máme geometrický útvar znázorňující přítomnost elementu opačného pohlaví. Proto zřejmě stejný obrazec, ale jinak zbarvený. Zde může jít o jistou kontinuitu s dějem, kdy prostá žena otírá Kristovi obličej, ve kterém vidí obraz jeho tváře. Mohlo by jít tedy o samotnou roušku zobrazující Kristův obličej. Karel Stádník postupuje zprvu stejným způsobem. U jeho zpracování daleko lépe rozpoznáváme situační moment. Do popředí se zde staví samotný Kristův obličej otisknutý na roušce celkem realisticky ztvárněn. Je středem celého obrazu ve společnosti dalších postav hledících na zem. Podstata hledění do země naznačuje uvědomění si vlastních chyb a prohřešků nebo také snahou vyvarovat se pohledu na mučedníka za každou cenu.

Mikuláš Medek

Karel Stádník

Vojáci si rozdělují Ježíšův oděv

Jestli máme k dispozici dva vzory různých autorů a snažíme se porovnat jejich výtvarné ztvárnění, budeme si jistě všimnout jak společných prvků mezi oběma autory, tak i společných prvků jednotlivých zastavení u každého autora zvlášť. Dějové sekvence jsou přenášeny z realistického vyobrazení na geometrické symboly. Takto bychom mohli definovat pojetí křížové cesty u Mikuláše Medka, který u desátého zastavení křížové cesty opět využívá osobité stylistické formy. Tři vojáci se nám zde představují jako tři krychlovité ikony mající ostré hrany. Naopak bezmocnost Ježíše Krista můžou značit tři skvrny značící končetiny, za které byl Kristu přibit na kříž. Návaznost a přenesení pozdějších dějových událostí do dané momentální situace by zase mohla být směrnicí, kterou se vydává Karel Stádník. U zničeného města leží matka chránící své dítě. Ostatní postavy opouští toto místo a snaží se zachránit svůj osobní majetek. Snaha zoufale zachovat alespoň to, co zbylo po katastrofě. Pokud sám člověk nepřistoupí na fakt, který značí, aby člověku nebylo uloupeno to poslední, co má, zachová si svou vlastní důstojnost.

Mikuláš Medek

Karel Stádník

Ježíš je ukřižován (přibíjen na kříž)

Předobraz velkého finále na první pohled u obou autorů budí pocit velkého utrpení Ježíše Krista. Mikuláš Medek vyobrazuje obyčejné pracovní pomůcky určené pevnou soudržností dvou materiálů, které se v tuto chvíli mění na mučící nástroje. Nemění svoji funkci, ale svými vlastnostmi dopomůžou k vykonání takto bolestivého procesu s následkem smrti. Sloup, který se tyčí za hřeby, značí připravenost na vykonání ukřižování. V kompozici Karla Stádníka vidíme obrácené uvažování než u Mikuláše Medka. Před mučícími nástroji má přednost postižené místo zásahem ukřižování. Můžeme se pouze domnívat, že obě ruce jsou Ježíše Krista. Samotné ruce jsou začleněny do stěny kostela, proto není zcela jasné, komu patří. V moderním uvažování postižená ruka ztrácí energii díky probodnutí předmětem připomínající tenkou jehlu. Druhá ruka se snaží stlačením tepny utišit bolest a udržet Krista co nejdéle při životě.

Mikuláš Medek

Karel Stádník

Ježíš umírá na kříži

Zastavení Ježíš umírá na kříži představuje monumentální vrchol křížové cesty. Jedná se o kompozici, která se stala symbolem křesťanství skoro ve všech zemích. J. Hall uvádí ve slovníku zabývajícím se křesťanskými symboly o ukřižování v umění toto:

„Kristova smrt na kříži je ústředním námětem křesťanského umění a vizuálním ohniskem křesťanské kontemplace. Charakter zpodobnění pocházel v různých dobách proměnami a odrážel příslušné ovzduší náboženského myšlení a cítění; vyjadřoval nauku prostřednictvím symbolů a alegorie, jak tomu bylo ve středověkém umění; nebo – jako, v protireformačním malířství – sloužil coby jednoduchá pomůcka pro pobožnost tím, že zobrazoval pouze osamocenou postavu na kříži; nebo zase vyprávěl evangelijní

*příběh na obrazovce přeplněném lidmi, jak tomu bylo v dílech italských renesančních umělců. Prvotní církev se tomuto tématu vyhýbala.*²⁴

Dále J. Hall uvádí ve svém slovníku symboliku kříže branou z historického hlediska:

*„Po uznání křesťanství Konstantinem Velikým a větší měrou od 5. stol. začal být kříž zobrazován na sarkofázích, lampách, rakvích a jiných předmětech kde zaujal místo [Chí-rhó MONOGRAMU], dosavadního symbolu vyznačujícího prvotní křesťany. Stal se znamením církevní autority a byl užíván bratrstvími a rytířskými řády a objevil se i na zbraních a korouhvích. Chránový půdorys se řídil jeho tvarem. Nabil několika podob: důvěrně známý latinský kříž, na němž byl podle Augustina Kristus ukřižován; řecký kříž se stejně dlouhými rameny; svatoondřejský kříž neboli kříž úhlopříčný; tau kříž, v podobě T, známý ve starověkém Egyptě a spojovaný s Antoniem Velikým.*²⁵

V komparaci dvanáctého zastavení očekáváme na základě dřívějších porovnání značnou symboliku kříže. U obou autorů hraje významnou roli kříž značící utrpení Ježíše Krista. Zatímco u ztvárnění dvanáctého zastavení Karla Stádníka se setkáváme s věrohodnější napodobeninou realistického původu, u Mikuláše Medka neopouštíme daný scénář značící symbolickou kontinuitu všech předešlých zastavení. Ježíš na kříži umírající u Mikuláše Medka se opírá o základ postavený na jednoduchém kříži, ve kterém kruh uprostřed kříže představuje smrtelnou úzkost a pomalé vyhasínání lidského života. Pro srovnání s předešlými zastaveními, ve kterých také figuruje symbolika kříže (srov. s odst. 3) Ježíš klesá pod křížem poprvé / podruhé / potřetí), je symbol kruhu vyobrazen také. Zprvu se jedná o součást kříže; postupně mění svou strukturu, až se ve dvanáctém zastavení zcela vytrácí. Jak zde bylo již řečeno, dvanácté zastavení Karla Stádníka má realističtější nádech. Symbolika se opírá o tradiční zobrazení, jak ho známe. Oproti ostatním ale vystupuje v nadživotní velikosti. Stejně jako u Mikuláše Medka zde máme také základnu kříže, který je vyroben ze zlatých paprsků připomínajících ostnatý drát. Záleží na pozorovateli, který sám vyhodnotí danou situaci. Zlatý kříž může znamenat přípravu na novou vyšší skutečnost, kříž z ostnatého drátu naopak ještě větší stupeň bolesti a utrpení. Dokonáno jest.

²⁴ Hall, J. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá fronta, 1991. 456-457 str. ISBN 80-204-0205-5.

²⁵ Tamtéž, str. 238-239.

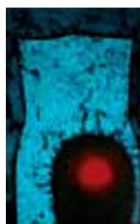
Mikuláš Medek

Karel Stádník

Ježíš je snímán z kříže

Poslední zastavení křížové cesty, které zde budeme interpretovat, má ve své podstatě význam dovětku. Ovšem nestojí bez povšimnutí u autorů, které zde porovnáváme. Dějová kompozice poukazuje opět na tradiční pojetí třináctého zastavení realistického ztvárnění. Znázorňuje vojevůdce hledajícího poslední zbytky života na bitevním poli. V druhém plánu je vidět prostředí značící samotu a prázdnotu bez života. Mikuláš Medek zpracovává toto zastavení opět více abstraktně. Obraz nám připomíná pohoří s jeskyní, kam je tělo Kristovo ukládáno. Pro hlubší smysl tohoto zastavení sahá autor k rodinnému poutu, kdy pohoří připomíná lůno matky. Samotný prapočátek lidského života je naznačen červeným světlem. Spojením těchto dvou elementů získáváme spojení překonávající čas a prostor.

Mikuláš Medek

Karel Stádník

Pro komparaci jednotlivých zastavení jsme vybrali dva subjekty, které jsme mezi sebou porovnali z několika hledisek. Obě křížové cesty zaznamenávají jistý odklon od tradičního pojetí křížových cest. Svým zpracováním působí na diváka a nutí ho k zamyšlení nad skutečností poukázanou v jednotlivých zobrazeních. Přeci jen bych trochu vyzdvihnul tvorbu Mikuláše Medka, která je mi více blízká v abstraktním ztvárnění symbolů. Je zde vidět posun od klasického zobrazení. Barevná kompozice se opírá o tři základní barvy a jejich variace nám blíže specifikují nálady a pocity v jednotlivých fázích křížové cesty. Každý znak a symbol má svoji základní barvu a charakteristiku. Opakování symbolů umožňuje snadnější propojení asociací, než jak je tomu u Karla Stádníka.

4.2.2 Symboly doplňující křížovou cestu

Lebka a had

„Lebku lze poprvé vidět v 9. stol. a křesťanské umění se k ní vždy znovu vracelo. Je často potřísněna krví kapající ze Spasitelova těla. Toto symbolické smytí Adamova hříchu je charakteristickým rysem zejména protireformačního umění. V témže období bývá lebka zobrazována obrácená jako jakýsi kalich, do něž je zachytávána krev. Had s jablkem v tlamě, blízko lebky, je další narážkou na prvotní hřích.²⁶

Takto jsou podle Hallova slovníku vylíčené symboly obklopující především Ježíše Krista u dvanáctého zastavení. Značení těchto symbolů doprovází lineární pospolitost a návaznost na Starý zákon.

Rána a kalich

U symbolu značícího utrpení v podobě rány v žeberní oblasti Krista, ze které vytéká „Krev a voda“, je význam odkazující podle sv. Augustina na eucharistii a křest. Bůh stvořil Evu pomocí žebra vyňatého z Adama. Rána nese znamení zrození církve, která společně s vodou znamená pozdější přeměnu v dvě hlavní křesťanské svátosti. V pozdním období středověku můžeme vidět na křížové cestě vyobrazení Adama vynořujícího se z hrobu u kříže, kdy v ruce drží kalich a zachytává Kristovu krev. Od 14. století nastává obměna a úkon v podobě zachytávání krve z Kristovy rány připadá dvěma andělům. Ti se vznášejí každý u jedné rány. Samotný kalich v některých interpretacích symboliky u kříže je volně umístěn u paty kříže jako mírné poukázání na předešlé skutečnosti, které zde byly před chvílkou zmiňovány. Kristovo zranění bývá často umístěné na pravé straně těla (*strana dobrá – podle Augustina strana věčného života*). Kolem 17. století symbolický význam rány mizí a ta se objevuje buď na jedné, nebo na druhé polovině těla.²⁷

Slunce a měsíc

Tyto dva symboly mají podstatu svého významu ponořenou hluboko do nitra starobylého původu. Jejich odkaz přetrvává až do renesančního uvažování, kdy slunce

²⁶ Hall, J. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá fronta, 1991. 461-462 str. ISBN 80-204-0205-5.

²⁷ Hall, J. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá fronta, 1991. 462 str. ISBN 80-204-0205-5.

a měsíc znázorňují dva pohanské sluneční bohy – řeckého a perského. Do křesťanského umění si slunce a měsíc našli cestu skrze oslavy vánočních svátků, který původně znázorňoval oslavu znovuzrození slunce. Symbolika slunce a měsíce nedoprovází pouze zastavení křížové cesty, připomíná se i v biblických událostech: křtu dobrého pastýře, trůnícího Krista. Augustin uvádí tvrzení, které popisuje slunce a měsíc v návaznosti na Starý a Nový zákon. Patrná je pak také poloha slunce v kontrastu ukřižovaného a slunce po Kristově pravici a měsíc po levici.²⁸

Církev a synagóga

Vyobrazení církve a synagogy charakterizují dvě postavy stojící po obou stranách kříže. V některých vyobrazeních mají ženské pohlaví zahalující celou postavu rouchem. Církev můžeme poznat podle atributu koruny, kterou má na hlavě a stojí na pravé straně kříže, kde pomocí již zmíněného kalichu také zachytává Kristovu krev. Synagoga má také znaky charakterizující její význam, těmi jsou zavázané oči, padající koruna ze skloněné hlavy a desky Zákona padající z rukou.²⁹

Pelikán

Symbol pelikána hnízdícího se svými mláďaty na kříži můžeme spatřit také v několika křížových cestách. Legenda o symbolu pelikána, kterou uvádí J. Hall ve svém slovníku námětů a symbolů ve výtvarném umění, vypráví:

„Podle legendy krmí pelikán svá mláďata krví, a to tak, že si prorazí hrud' zobákem. V nejranějším bestiáři anonymního Fisiologa se uvádí, že samička zadusí svá mláďata přemírou lásky, ale sameček je po návratu oživí tím, že si prorazí bok a vypustí na ně svou krev. Tato představa sloužila jako symbol křesťanské lásky v renesanci, neboť výstižně odpovídala ponětí o prolití Kristovy krve pro spásu lidí.“³⁰

²⁸ Tamtéž, str. 462-463.

²⁹ Tamtéž, str. 463.

³⁰ Hall, J. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá fronta, 1991. 463 str. ISBN 80-204-0205-5.

5. Historie obce Čkyně od roku 1537 – 1987

Vzhledem k těsné blízkosti místa, do kterého chci zasadit mé pojetí křížové cesty, uvádím pro zajímavost některá data o Čkyni.

Čkyně - obec nalézající se v Šumavském podhůří skoro 8 kilometrů od města Vimperk. Takto bychom mohli polohovat vesnici, která leží při ústí místního krátkého potoka do Volyňky. Bylo by velice těžké stanovit přesné datum vzniku Čkyně, protože se z doby založení dochovalo pramálo záznamů o této události. Ze sporých pramenů můžeme vyčíst alespoň základ vzniku obce, který se datuje do 13. století. Samý prapočátek vzniku obce vyvěrá z hledání nových zdrojů příjmů z důsledku peněžní reformy, která zaujala před naturální rentou hlavní úlohu. Nově příchozí obyvatelstvo hnáno novými možnostmi staví základy svých obydlí, obdělávají pole a zřizují si životní standart tehdejší doby. První polovina 13. století je významně poznamenána pro rozvoj Čkyně stavbou tvrze, která ve své podstatě charakterizuje hlavní bod v dalším rozvoji obce. Samotná tvrz nesla název Ček. Později je přenesen starší název Čekyně na Čkyně. Nejstarší dochovaná správa o Čkyni pochází z roku 1243, kdy český král Václav I. navštívil se svou družinou Písek, kam se dostavili všichni občané se šlechtickým titulem. V seznamu zúčastněných figuruje jméno Bedřich se syny ze Čkyně - „Fridricus cum fillis de Skin“, které dokazuje pouze existenci obce Čkyně již v této době, nikoli samotnou dataci vzniku. Postupné osidlování oblasti udává za následek zakládání dalších vesnic a samot jako jsou Lčovice (1321), Budilov (1315), Horosedly (kolem roku 1400), Onšovice (1315) a další. V roce 1359 přechází část panství Čkyně pod nadvládu Petra z Janovic a je tím pádem připojena k vimperskému panství. Druhá část zůstala pod správou původních majitelů. Roku 1494 odkazuje Petr Kaplíř ze Sulevic, šlechtic pověřen správou vimperských panství, obec Čkyni novým majitelům, a to rodu Malovců z Chýnova. Ti nezhálejí a snaží se pro své panství získávat stále nové výsady. Jejich snaha je odměněna českým králem Ferdinandem I. dne 21. května roku 1537, kdy je vesnice Čkyně povýšena na městečko. Čkyně si postupně buduje po vzoru svých městských kolegů městskou správu, kterou tvořilo několik významných lidí. Tito měšťané zastávali úřad konšelů. Po vítězství na Bílé hoře se zesilují násilné sankce vůči buřičům a odbojářům, což má za následek silnou migraci do sousedních zemí. Boje ovšem neustávají a celoevropský konflikt vyústil ve třicetiletou válku. Bída s trádání jsou na denním pořádku. Hlavní je nucená podpora císařských vojsk táhnoucích napříč

zemí. Stejně podmínky má i obyvatelstvo Čkyně a okolí. Až Vestfálský mír ukončuje tuto dobu sužování obyvatel obcí. Nadcházející barokní doba začíná mít svým jednoznačným scénářem veliký vliv na duchovní myšlení obyvatel po celé zemi. Vzniká mnoho poutních míst rozprostřených po okolí. Poutě již nemají pouze náboženský charakter, ale dochází zde k hospodářské, kulturní a společenské kontinuitě mezi návštěvníky a místními obyvateli. Ke konci 18. století nastává pro čkyňské obyvatele doba sporů s vrchností. Roku 1797 zakupuje čkyňské panství hrabě František Sickingen. Neustále probíhá nucení poddaných vykonávat ruční práce a absolvovat daleké cesty. Při neuposlechnutí je podle zákona povolena vojenská zásaha. Celá situace, která má za následek nadměrné množství stížností ze strany poddaných, utichá dne 7. září 1848 díky zrušení poddanství. 19. století probíhá ve Čkyni v revolučním pojetí. V roce 1828 byla vybudována nová synagoga patřící mezi nejlepší zázemí v Prácheňském kraji. Místo panství se základem správy stávají venkovské obce, které jsou spojované do okresů. Samotná obec má vykonávat hospodářskou samosprávu a zřizuje obecní úřad. Konec 19. století znamená pro Čkyni úpadek v podobě nedostatku pracovních míst. Mnoho lidí odchází za prací do ciziny, ze které se již nevrátí. Obec Čkyně tedy žije dál svým životem a postupným pomalým příchodem novým obyvatel se rozrůstá. Dne 1. dubna 1869 je zřízena samostatná pošta, 25. srpna 1905 je ve Čkyni otevřen telegrafní úřad, 14. října 1893 je otevřena železniční trať Strakonice – Vimperk.³¹

První světová válka má za následek další situaci, která značně komplikuje život obyvatel ve Čkyni. Nedostatek potravin a základních surovin, zhoršené životní podmínky vedou, stejně jako u jiných lokalit, k protestu. Na počest padlých za první světové války je dne 20. srpna 1933 odhalen pomník padlých, který je umístěn z rozhodnutí zastupitelů na náměstí. Bohužel v této době začíná značně sílit tlak nové fašistické ideologie, která na sebe nenechává dlouho čekat. Téměř po roce, kdy Čkyně slaví 400 let od povýšení obce na městečko, je nařízena mobilizace. Nadchází období pod vládou fašistické diktatury. Ta se projevuje převážně v nucených odchodech rodin a vyhlášením protektorátu. Čkyně se stává obcí v pohraničí. S příchodem nacistických složek se postupně začíná měnit podoba Čkyně. Vzniká v blízkosti vlakového nádraží dům pro uprchlíky, rozpouští se obecní zastupitelstvo. Dochází k postupným čistkám

³¹ STARÝ, V.; PODLEŠÁK, J.; ZLOCH, J. *Čkyně 1537-1987 sborník k 450. výročí povýšení obce na městečko*. Čkyně: Místní národní výbor, 1987. 11-39 str. ISBN neuvedeno.

v podobě zabavování těch majetků, které připomínají bývalého prezidenta T. G. Masaryka. Až blížící se konec války dával naději na lepší časy čkyňským obyvatelům. Po válce vzniká organizace národních výborů. Čkyňský zámek je obsazen americkou armádou dohlížející na dění a zkonfiskovaný majetek. Život se opět vrací do normálních kolejí. Po vítězném únoru se ustanovuje komise, která díky vítězství komunistické strany ve volbách 26. května 1946 má za úkol očistit úřady a veřejnou správu od demokratického smýšlení nepřátelských živlů. Přichází rozkvět v podobě komunistické propagandy.³²

K historii Čkyně je třeba také zmínit odkaz nesoucí návaznost na tradici a historii a tím jsou kulturní památky. Již v pradávných dobách jihovýchodně 2 kilometry od osady Lčovice vyrostlo keltské hradiště nesoucí název – Věmec. Jako pevný bod v objasnění původu nám bude pozitivní směrnicí doba halštatská a laténská. Trojhrotý vrchol Věnce je silně zalesněn. Hradiště sloužilo jako útočiště dočasným obyvatelům keltského původu, kteří dobrovolně 1. století př. n. l. Věmec opustili. Archeologické vykopávky vydávají svědectví o drobných archeologických nálezech v podobě zlomků keramiky. Mezi nejvýznamnější stavební památky patří ve Čkyni farní kostel sv. Maří Magdalény, který pochází z poslední čtvrtiny 13. století. Kostel je postaven na základech původně raně gotických. Jednolodní stavba nese čtvercový presbytář zaklenutý gotickou křížovou klenbou a obdélnou loď s menšími přístavbami. Sakristie a oratoř jsou umístěné na severní straně presbytáře a na jižní straně lodi s předsíňkou. Kolem kostela je rozprostřen hřbitov. Z přestavby barokní budovy se dochovala jednopatrová budova o jednom traktu z první poloviny 19. století. Jde o zámeček ve Čkyni. Kolem zámečku, ve kterém dnes sídlí obecní úřad, se rozléhá park založený roku 1660. Tento park zdobí Kaple Nejsvětější Trojice umístěná rovněž v zámeckém parku. Kaple má centrální osmiboký půdorys se zaklenutou vysokou kupolí s lucernou. Nedílnou součástí historických památek je také místní synagoga z roku 1828 a židovský hřbitov založený koncem 17. století.³³

³² Tamtéž, str. 39-53.

³³ STARÝ, V.; PODLEŠÁK, J.; ZLOCH, J. *Čkyně 1537-1987 sborník k 450. výročí povýšení obce na městečko*. Čkyně: Místní národní výbor, 1987. 111-115 str. ISBN neuvedeno.

5.1 Kaplička „Ve Zdůlí“

Kaplička zvaná sedlecká nebo „Ve Zdůlí“ se nachází přibližně 1 km od Čkyně směrem na město Vimperk. Je to poutní místo chráněné skalním převisem a je obklopeno dvaadvaceti statnými lípami. Téměř uprostřed této lokality vyrostla roku 1904 k počtě Panny Marie zděná kaplička na obdélníkovém půdorysu s obloukovou klenutou stříškou před vchodem. Stříšku nesou dva pilíře s kamennou patkou. Samotná stříška se chlubí dřevěnou konstrukcí s plechovým zastřešením. Kaplička má polokruhový štít, v němž je umístěna nika olemovaná plechem na polokruhové základně s konchou, v ní pak madona s dítětem, nad kterýma je umístěna zelená pentle s nápisem „Svatá Maria, matko boží, oroduj za nás“. K hlavnímu štítu patří ještě dřevěná zvonička (bez zvonu) s makovicí a křížkem. Na bočních stěnách jsou umístěna sedlová okna s kamenným ostěním a kovanou mříží. Na rozích a pod štítem dotváří celkový vzhled kapličky kvádríková bosáž. Na přední stěně tvoří dominantu špaletové půlkruhové dveře a dvě malá obdélníková okénka. Hrubá omítka je natřená starorůžově, bosáž a ostění jsou zvýrazněny bílou linkou.

Před touto novou rekonstrukcí, jejíž podobu máme před zraky dodnes, zde původně stála malá kaplička, jejíž historie se podle pověsti váže k bitvě francouzského vojska v roce 1742.³⁴

Do dnešních dnů se pochopitelně v paměti místního obyvatelstva zachovala tato romantická pověst. Pan Maršálek z č.p.2 ve Čkyni sdělil o původu a pověsti vázané se ke kapličce toto:

„Kaple u skály, říkáme „Sedlecká“, byla vystavěna od naší pramáti našeho rodu Maršálků, jemuž tyto statky patřily! Do původní kapličky zakoupila naše pramáti dřevěnou sošku sedmibolestné Panny Marie. Tato soška byla po obnovení staré kapličky umístěna do nové a je to táž soška, jež se tu ještě dnes nachází. Původní kaplička byla postavena v roce 1742 na památku syna důstojníka, který v době válečné byl v těchto místech na koni střelený. Kůň skočil s poraněným pánem ještě dolů ze svahu skály, kde důstojník vypadl ze sedla. Kůň rovněž poraněný, dovedl se ještě v místo, kde dnes říkáme „Jandoje volší“ a tam zcepeněl. Matka tohoto našeho předka tu poblíž pracující

³⁴ STARÝ, V.; PODLEŠÁK, J.; ZLOCH, J. Čkyně 1537-1987 sborník k 450. výročí povýšení obce na městečko. Čkyně: Místní národní výbor, 1987. 24 str. ISBN neuvedeno.

šla po stopách koně a našla syna pod skalou. Na tom místě jí na klíně skonala. Do roku 1956 se zde konaly každoročně poutě na počest venkovských svátků. Pak ale s příchodem totalitního režimu a za pomoci vandalů kaplička začala chátrat. Až někdy v devadesátých letech se podařilo kapličku opět zvelebit. “

PRAKTICKÁ ČÁST

6. Vlastní pojetí křížové cesty

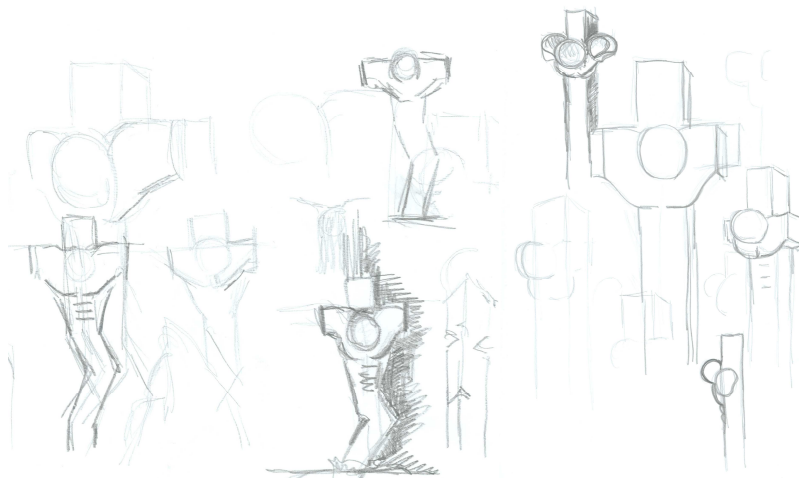
První myšlenka vzniku vlastní křížové cesty přišla ve třetím ročníku při předmětu Architektonika, kde součástí zkoušky byla vlastní architektonická studie dotváření historické architektury v detailu i celku. Na základě této myšlenky a podkladů, které mi byly poskytnuty od vedoucího předmětu, jsem se vydal navštívit stávající křížovou cestu v mém rodném městě. Myšlenka zpracování křížové cesty, kterou jsem navštívil, splnila sice svoji úlohu informovat, ale postrádala z mé strany hlubší výtvarné cítění, které by samotného diváka nutilo přemýšlet o formě a zpracování křížové cesty. Na základě této návštěvy křížové cesty ve Vimperku vznikla prvotní snaha zachytit témata a jednotlivá zastavení pouze ve vlastní symbolické podstatě, najít prazáklad vypovídající o činu v jednotlivých obrazech. Pro vypořádání se s takovým tématem bylo potřeba jisté dávky solidárního cítění jak ze strany historické, tak ze strany moderního pojetí dnešního tématu náboženství navazujícího na křížovou cestu. Pro vysvětlení: dnes je chápání samotného počínání křížové cesty složitější. Technické vymoženosti nám mohou dát více prostoru pro pochopení našich myšlenkových pochodů. Proto tedy moderní pojetí historického tématu.

Iniciativa tohoto mého rozhodnutí dává najevo, že člověk, obklopen moderními vymoženostmi a Darwinovou teorií vzniku života, dokáže v moderním pojetí vzkřísit symboly skoro tak staré, jako lidstvo samo, že za výsledek považuje zastavení diváka, posluchače a chvilkové zamyšlení nad moderním zpracováním jednotlivých symbolů umístěné do dnešního světa.

V přípravné fázi by se dalo také počítat se snahou zaujmout na první pohled. Tento směr v tvorbě křížové cesty je velice náročný a musí počítat s notnou dávkou okolních informací o současných trendech, názorech a smyslu pro propagaci, kterých jsem se chtěl vyvarovat. Šlo mi tedy o naprostou oproštěnost od okolních vlivů a zaznamenání pouze podstatných částí práce.

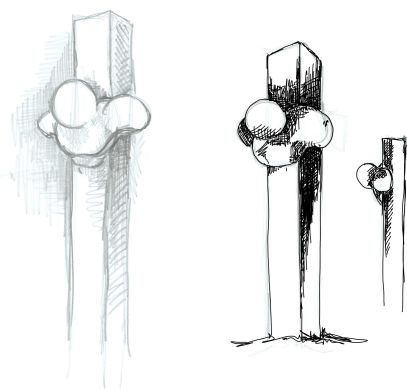
Prvotní návrhy křížové cesty vznikaly metodou pokus – omyl. Nejprve realistické ztvárnění onoho daného obrazu zastavení, které při prvním náznaku představovalo tematické celky, například postavu ukřižovaného Ježíše Krista. Tento způsob se nezdál šťastným, a tak začal proces oproštění od dalších detailů, které neměly tak zásadní vliv

na samotný obraz. Z prvotní mírně realisticko-symbolistické interpretace se začíná využívat více abstrakce se symbolickým podtextem (obrázek č. 1).

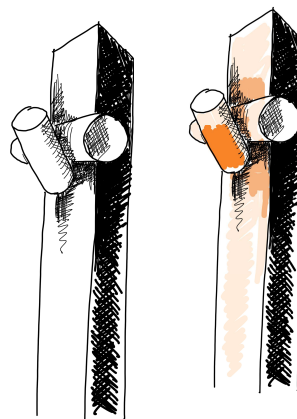

obrázek 1

Snaha dojít až k samotné podstatě donutila mé návrhy zakotvit na prazákladní bázi a vyprávění. Myšlenka ukázat jen samostatné torzo těla přichází až u dvanáctého zastavení s názvem Ježíš umírá na kříži. Zvolil jsem torzo samotné útrpnosti bez zbytečných detailů kolem. U jiných interpretací křížových cest se symbolika skládá ze samotných detailů dvanáctého zastavení (hřby v dlaních, ruka sevřená v pěst, osamocené tři hřby v polohách označujících místa probodnutí). Tento způsob zde již je, a proto opačný směr, kterým jsem se vydal, měl jiné nahlížení na symboliku celého zpracování. Samotné torzo dává jasně najevo utrpení dané situace a mírně svěšená hlava k zemi značí jistou ztrátu (obrázek č. 2). Postupem času i tento zajímavý návrh prodělal řadu změn souvisejících převážně se samotným vyobrazením Krista na kříži. A proto zde uvádím více možných variant na dvanácté zastavení ukřížování, se kterými se sice dá počítat jako s osamocenými skulpturami symbolického rázu, ale v návaznosti na další návrhy v křížové cestě nedávají tak široký rozhled v budoucí tvorbě. Ostré válcovité hrany, které jsou k vidění u obrázku č. 3 (válcovitý motiv) mohou naznačovat jistou geometrickou podstatu ve svém zpracování. Tento směr se zdál být poněkud složitý, a proto jsem od něj upustil. Naprostá rezignace od detailů naznačuje srůst symbolické postavy Krista a sloupu v jednotný celek.

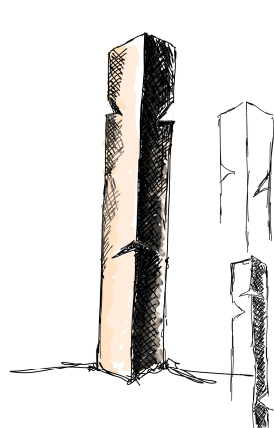

obrázek 2

obrázek 3

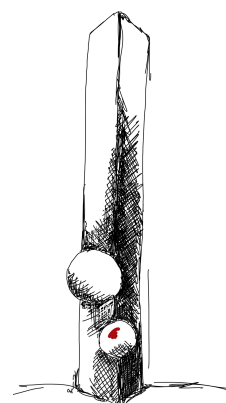
Problém nastal ovšem s dalšími situacemi křížové cesty, kdy je třeba symbolicky znázornit i pocity v dané situaci. Skutečným oříškem bylo dát dohromady více postav, které plnily stěžejní roli v samotném obrazu děje. Zde bylo potřeba sáhnout do již úspěšně uplatněných a osvědčených způsobů vyobrazení a zkusit zachytit svůj vlastní rukopis. Stále bylo potřeba mít na paměti, abychom dostali toto vyobrazení na prazáklad děje. Bohužel nejde posoudit, zda se tento proces povedl ve všech směrech, ale je třeba říci, že už samotný pokus o jiný náhled na určitou skutečnost, v našem případě křížovou cestu, dává člověku daleko jiné možnosti náhledu na problematiku a filozofii křesťanství, o které ví, ale řídí se spíše racionálnější názorem na svoji vlastní existenci. V prvních fázích vzniká spousta návrhů, které se postupně vzdalují realistickému vyobrazení. Jedenácté zastavení vzniklo v souladu s třemi Kristovými ranami, které byly způsobeny přibíjením Krista na kříž. Jako odkaz na tento čin jsem do hranolu umístil tři reliéfní záseky značící již zmíněné rány (obrázek č. 4). U třináctého zastavení se nejprve přikláním k hmotné konstrukci obkreslující realistickou siluetu piety (obrázek č. 5), až poté mě návaznost nutí sloučit veškeré prvky charakterizující jednotlivá zastavení pod jeden společný motiv, který se bude objevovat v celé křížové cestě. Tímto motivem je čtyřboký hranol o výšce 200cm. Samotné symboly začínají nabývat daleko více charakteru oproštěnosti, až mi vyvstala myšlenka, zdali samotné uvažování návštěvníka pochopí jednoduché tvary umístěné pod symbolickým sloupem. Na základě této úvahy jsem došel k závěru obohatit třinácté zastavení křížové cesty barevnou skvrnou pro bližší specifikaci zastavení (obrázek 6).

obrázek 4

obrázek 5

obrázek 6

S tímto konceptem postupně přichází na řadu další úskalí a tím je velikost a materiál, ze kterého by měl být daný objekt ztvárněný. Po mnoha úvahách, kdy bylo bráno v úvahu, že celá křížová cesta bude vystavena vnějšímu okolí a povětrnostním podmínkám, byl zvolen materiál pískovec. Jiné materiály by připadaly v úvahu pouze tehdy, byla-li by kompozice křížové cesty umístěna v daném prostoru pouze na určité období. Zde se dá uvažovat i o kombinaci se dřevem, neboť propojení s kamenem je podle mého názoru zvláštní a působí dojmem krásného přírodního kontrastu. Bohužel torzo dvanáctého zastavení nenabídlo, kromě kombinace kříže se samotným torzem, žádný efektivní kontrast, a tak bylo rozhodnuto o samostatnosti pískovcového segmentu. Hrubé opracování připomene srovnatelnost s prostým člověkem. Důležitý bude dotyk a přístupnost všem návštěvníkům, kteří mohou hmatem pocítit tajemnost a s notnou dávkou fantazie se stanou účastníky samotného děje křížové cesty (obrázek 7).

obrázek 7

Postupem času při tvorbě návrhů skulptur se objevovaly další otázky na téma umístění v dané krajině. Směrnicí tohoto pochodu uvažování byla snaha vytvořit místo ke krátkému zastavení obyčejného člověka a k jeho zamyšlení nad daným vyobrazením samotných segmentů rozmístěných po okolí. Terén, který byl vybrán určitým způsobem, dýchá křesťanskou atmosférou, již mohou přijít kdykoli načerpat lidé z nedaleké vesnice a pak se vrátit zpět obohaceni jednak krásou přírody a jednak pocitem duševního klidu a pokoje. Umístění tedy připadlo na prostranství u kapličky „Ve Zdůl“, která byla podrobněji popsána v kapitole 6. Skalní převis vytváří přírodní scénérii pro nabízející se výtvarné řešení křížové cesty. Při příchodu po vyšlapané stezce tvoří dominantu prostoru již zmíněná kaplička. Nahodilé rozprostření jednotlivých modelů zastavení probouzí a doplňuje celkový obraz. Způsob zasazení jsem zvolil jednoduchý, aby kontrast jak s přírodou, tak i s okolní scénérií, byl co nejvěrohodnější a odkazoval prostotu člověka (Příloha 4-9).

Při zasazování segmentů do vybrané krajiny jsem se snažil využít hlavně prostor pod skalním masivem, který dotváří celkový koncept křížové cesty. Členění skalního terénu rozbíjí samotné lineární řešení zastavení a díky tomu má skulptura symbolizující jedenácté zastavení tendenci vystupovat do popředí v komparaci s prostředím (Příloha 10). Třinácté zastavení bere v potaz rostlinnou vegetaci, která vytváří jednotný prvek s okolním prostředím na základě vysokých stromů. Zde je naopak vidět lineární kontinuita a spjatost s okolím. Vzniká jakési ztotožnění objektu s vertikality okolních stromů (Příloha). Dvanácté zastavení je umístěno do vyklenutého prostoru skalního členění. Díky korelaci objemových prvků objektu na textuře skalního masivu nám zde vzniká kompozice, která opět využívá prostor. Vystupuje do popředí a tvoří monumentální celek (Příloha 11). Vzhledem k členitosti terénu jsem se snažil poukázat i na vazbu objektů ke stávající hmotě. Vzniká zde další varianta pro umístění několika zastavení, která poukazuje na možné spojení pískovcového objektu a fragmentu stromu (Příloha 12).

Celková situace všech tří objektů umístěných do prostoru má tím pádem charakter návaznosti. Návštěvník může jít podél vyšlapané stezky a uvidí všechna zastavení vyobrazená v postupném sledu (Příloha 13-15).

7. Závěr

V této diplomové práci jsem se snažil poukázat na samotnou křížovou cestu z různých hledisek. Pomocí historického odkazu bylo vytyčeno několik měřítek, které ve své návaznosti udávají směr, kterým se vydávala církev v historických dobách. Za zmínku stál systém ukazující podstatu církve v různých odvětvích a snaha udržet si své vlastní postavení v nelehkých dobách protireformace. Rozbor jednotlivých vrstev skrze lidovou zbožnost zase poukazuje na zachovávání tradic spojených především s církevními rituály a svátky jakými jsou například poutě konané především na velikonoční svátky. Z architektonického hlediska byly vyzdviženy klady konajících se poutí v návaznosti na dnešní dobu. Od těchto obecných témat poukazujících na odkaz z dob již minulých přecházím k dané skutečnosti samotného vyobrazení křížové cesty v moderním pojetí. V rámci návaznosti zde uvádím i jednotlivá zastavení křížové cesty v pojetí dvou autorů, kteří svým názorem a vnímavostí vytvořili náhled na křížovou cestu v pojetí abstraktním a symbolickém. Těmito autory jsou Mikuláš Medek a Karel Stádník. Jednotlivá zastavení jsou srovnávána mezi sebou především z mého pohledu. Má vlastní interpretace děl těchto autorů tvoří základ pro praktickou část diplomové práce a díky symbolům, které doplňují křížovou cestu a jsou uvedeny v navazující kapitole, se nám rozšiřují možnosti využít detailního prvku jako hlavního bodu kompozice.

V praktické části diplomové práce se zabývám na základě poznatků z teoretické části jednak samotným výtvarným řešením jednotlivých zastavení křížové cesty a jednak jejich následným zakomponováním do vybraného terénu. K ukázce jsou vybrány a zpracovány tři návrhy jednotlivých zastavení: 11) Ježíš je ukřižován, 12) Ježíš umírá na kříži, 13) Ježíš je snímán z kříže. U těchto zastavení je popsán tvůrčí postup od samotného uvažování a prvotních návrhů, až po kompletní finální podobu a způsob začlenění do předem vybrané lokality. Za pomoci fotografií pořízených na vybraném místě pro umístění křížové cesty jsem vypracoval pomocí grafických programů (Photoshop CS5, Corel 14, Picassa 3) a grafického tabletu náhled na jednotlivá zastavení z různých pozic a celkové umístění fragmentů v dané krajině.

K obhajobě diplomové práce je vytvořen i CD-disk s videem a prezentací 3D modelu vyrobeného na základě praktických materiálů a návrhů křížové cesty. CD-disk slouží výhradně jako úvodní projekce pro obhajobu diplomové práce.

Závěrem bych rád podotkl, že tento náhled v podobě umístění vybraných fragmentů do krajiny prohloubil mé poznatky v oblasti křesťanství a tradiční návaznosti na poutní místa. Z mé strany byl zde pokus o vlastní pojetí křížové cesty, která odkazuje na utrpení Ježíše Krista. Při tvorbě jsem se řídil moderním pojetím vyobrazení v návaznosti na tradice. Zda se mi tento záměr podařil, nedokážu posoudit, ale v každém případě mě donutil zamyslet se nad skutečnou podstatou a významem jednotlivých zastavení a jejich symbolické podstaty, která i ve své jednoduchosti může vylíčit celý příběh o Kristově utrpení.

8. Seznam literatury

1. BANGS, H. *Návrat posvátné architektury*. Český Těšín: nakladatelství KMa, s.r.o., 2008, s. 224, ISBN 978-80-7309-571-0.
2. HALL, J. *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*. Praha: Mladá fronta, 1991, s. 520, ISBN 80-204-0205-5.
3. HENZE, A. *Moderne christliche plastik*. Aschafenburg: Paul Pattloch verlag, 1962, s. 102, ISBN neuvedeno.
4. HEROUT, J. *Staletí kolem nás*. Praha-Litomyšl: Paseka, 2001, s. 360, ISBN 80-7185-389-5.
5. CHODURA, R. *Historická architektura v seminární praxi*. České Budějovice: Pedagogická fakulta JU České Budějovice, 1995, s. 103, ISBN 80-7040-8-4.
6. CHODURA, R. *O architektuře a výchově*. České Budějovice: Pedagogická fakulta České Budějovice, 1991, s. 67, ISBN 80-7040-044-7.
7. CHODURA, R.; KLIMEŠOVÁ, V.; KŘIŠŤAN, A. *Slovník pojmů sakrálního výtvarného umění*. Kostelní Vydří, Karmenitánské nakladatelství, 2001, s. 102, ISBN 80-7192-530-6.
8. JEMELKA, J.;LUKEŠOVÁ, M.;MISÁRKOVÁ, D. (eds.) *Náboženství v dějinách i současnosti*. Praha: Státní nakladatelství politické literatury, 1961, s. 464, ISBN neuvedeno.
9. KUBEŠ, J. *Vybrané postupy krajinného plánování*. České Budějovice: Jihočeská univerzita České Budějovice, 1997, s. 248, ISBN 80-7040-229-6
10. LOUKOTKA, J. a kol. *Moderní svět a křesťanství*. Praha: Horizont, 1980,s. 360, ISBN 40-040-80.
11. PACALOVÁ, V. *Křížová cesta aneb poslední cesta Ježíše Krista*. České Budějovice: 2007. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Pedagogická fakulta. Katedra výtvarné výchovy. Vedoucí práce doc. PaedDr. R. Chodura, CSc., s. 64, ISBN neuvedeno.
12. PAVEL, J. *Dějiny umění v Československu*. Praha: Práce, vydavatelství a nakladatelství ROH, 1978,s. 424, ISBN 24-130-78.
13. PETRÁŇ, J.; PETRÁŇOVÁ, L. *Dějiny hmotné kultury II*. Praha: Karolinum, 1997, s. 992, ISBN 80-7184-086-6.

14. ROMBOLD, G.; Schwebel, H. *Christus in der Kunst des 20. Jahrhunderts*. Freiburg: Herder Verlag, 1983, s. 160, ISBN 978-3451199752
15. STARÝ, V.; PODLEŠÁK, J.; ZLOCH, J. *Čkyně 1537-1987 Sborník k 450. Výročí povýšení obce na městečko*. Čkyně: Místní národní výbor, 1987, 228 s. ISBN nevedeno.
16. STUDNIČKOVÁ, M. *Čechy jsou plné kostelů*. Praha: LIDOVÉ NOVINY, s.r.o., 2010, s. 517, ISBN 978-80-7422-031-9.
17. VAVERKA, J. a kol. *Nové kostely a kaple z konce 20. Století v České republice*. Praha: Karmenitánské nakladatelství, 2001, s. 435, ISBN 80-7192-539-X.

Seznam internetových zdrojů

- 1) GLENN, M. *Mikuláš Medek* [online]. ARTMUSEUM.CZ. 2008, 25. 12. 2008. Dostupné z: http://www.artmuseum.cz/umelec.php?art_id=585. [cit. 2013-04-28]
- 2) OBEC ČKYNĚ. *Historie - současnost: okolí obce* [online]. Dostupné z: <http://www.ckyne.cz/obec/historie-soucasnost/>. [cit. 2013-03-15]
- 3) ŘÍMSKOKATOLICKÁ FARNOST PANNY MARIE KRÁLOVNY MÍRU. *Křížová cesta* [online]. Dostupné z: <http://www.lhoteckafarnost.cz/Krizova-cesta>. [cit. 2013-04-28]
- 4) ŠUSTOVÁ, J. *Neobvyklá křížová cesta* [online]. Český rozhlas. Dostupné z: <http://www.rozhlas.cz/nabozenstvi/krestanstvi/zprava/neobvykla-krizova-cesta-233635>. [cit. 2013-04-28]
- 5) Příloha 1: Dostupné: <http://hn.ihned.cz/c1-55312560-krizova-cesta>. [cit. 2013-04-28]
- 6) Příloha 2: Dostupné: <http://www.lhoteckafarnost.cz/Krizova-cesta>. [cit. 2013-04-28]
- 7) Příloha 3: Dostupné: http://193.86.233.8/jurman.wz.cz/cteni_2.html. [cit. 2013-04-28]

9. Přílohy

- I. Ukázky křížových cest zmíněných českých autorů
- II. Obrazová dokumentace krajiny vybrané k umístění vlastní křížové cesty
- III. Ukázky třech výtvarných zpracování křížové cesty a následné začlenění vybraných fragmentů do dané krajiny

Přehled příloh

- Příloha 1** – Mikuláš Medek, Křížová cesta umístěna v kostele svatého Josefa v Senetářově
- Příloha 2** – Karel Stádník, pohled na Křížovou cestu umístěnou v kostele Panny Marie Královny Míru Praha – Lhotka
- Příloha 3** – Jiří Marek, ukázka zastavení Křížové cesty v katedrále sv. Petra a Pavla v Brně
- Příloha 4** – Příklad ke kapli stezkou od Čkyně
- Příloha 5-7** – Detail centra umístění mých objektů
- Příloha 8** – Výběr umístění objektů
- Příloha 9** – Pohled na situaci před simulací zasazení jednotlivých děl
- Příloha 10** – Určení vazby a měřítko vzhledem ke skalnímu terénu
- Příloha 11** – Korelace objemových prvků objektu s texturou skalního Masivu
- Příloha 12** – Pokus o ztotožnění objektu s vertikálností kmenu stromů
- Příloha 13-16** – Pohled na situaci všech tří objektů
- Příloha 17** – Vazba pískovcového objektu ke stávající hmotě fragmentu stromu

Obrazová dokumentace

I. Ukázky křížových cest zmíněných českých autorů

Příloha 1 – Mikuláš Medek, Křížová cesta umístěna v kostele svatého Josefa v Senetářově

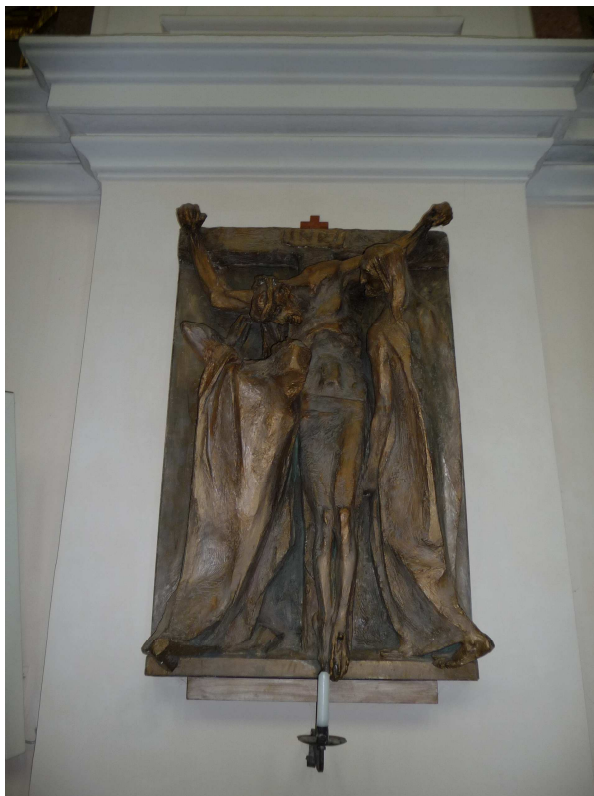

Příloha 2 – Karel Stádník, pohled na Křížovou cestu umístěnou v kostele Panny Marie Královny Míru Praha – Lhotka

Příloha 3 – Jiří Marek, ukázka zastavení Křížové cesty v katedrále sv.

Petra a Pavla v Brně

II. **Obrazová dokumentace krajiny vybrané k umístění vlastní křížové cesty**

Příloha 4 – Příchod ke kapli stezkou od Čkyně

Příloha 5 – Detail centra umístění mých objektů

Příloha 6 – Detail centra umístění mých objektů

Příloha 7 – Detail centra umístění mých objektů

Příloha 8 – Výběr umístění objektů

Příloha 9 – Pohled na situaci před simulací zasazení jednotlivých děl

III. Ukázky třech výtvarných zpracování křížové cesty a následné začlenění vybraných fragmentů do dané krajiny

Příloha 10 – Určení vazby a měřítka vzhledem ke skalnímu terénu

Příloha 11 – Korelace objemových prvků objektu s texturou skalního

Masivu

Příloha 12 – Pokus o ztotožnění objektu s vertikálností kmenu stromů

Příloha 13 – Pohled na situaci všech tří objektů

Příloha 14 – Pohled na situaci všech tří objektů

Příloha 15 – Pohled na situaci všech tří objektů

Příloha 17 – Vazba pískovcového objektu ke stávající hmotě fragmentu

Stromu

